

● بازخوانی زعامت آیت‌الله حاج شیخ عبدالکریم حائری رحمته‌الله در بستر تحولات تاریخی و سیاسی ایران/ ۱
حجت‌الاسلام والمسلمین احمد سعدی

● دانش معاصر و تاریخ انقلاب اسلامی در یکصد سال اخیر حوزه علمیه قم/ ۲
حجت‌الاسلام والمسلمین مهدی ابوطالبی

● نقش دانشنامه‌نگاری در پیشرفت علمی و فرهنگی حوزه علمیه قم در یکصدسال اخیر/ ۴
حجت‌الاسلام والمسلمین علی خراسانی

● دغدغه‌های حقوق بشری حوزه در یکصدسال اخیر / ۴
حجت‌الاسلام والمسلمین حسین جوان‌آراسته

گزارشی از تحولات حوزه علمیه قم از بازتأسیس تا پس از پیروزی انقلاب اسلامی

■ هفته‌نامه افق حوزه ■ دوشنبه ■ ۲۸ آبان ۱۴۰۳ ■ ۱۶ جمادی‌الأول ۱۴۴۶ ■ شماره ششم

ستاره‌کنگره بین‌المللی یکصد سالگی بازتأسیس حوزه علمیه قم در راستای برگزاری این کنگره و غنای محتوایی آن، با همکاری معاونت پژوهش حوزه‌های علمیه، سلسله نشست‌هایی را مرتبط با موضوع یکصدمین سالگرد بازتأسیس حوزه علمیه قم برگزار می‌کند. هفته‌نامه افق حوزه در ششمین شماره ویژه‌نامه «حوزه صدساله» گزارشی از این نشست‌ها را در چهار صفحه ضمیمه نشریه منتشر می‌کند.

● مدرسه علمیه شهیدان بهشتی و قدوسی رحمته‌الله قم

بازخوانی زعامت آیت‌الله حاج شیخ عبدالکریم حائری قدس سره در بستر تحولات تاریخی و سیاسی ایران

حجت‌الاسلام والمسلمین احمد سعدی

سخنرانی، به بررسی مفهوم بازسازی و سیاست پرداخته و نقشی را که علمای دین در هدایت جامعه و حفظ ارزش‌های اسلامی ایفا کرده‌اند، تبیین می‌کند. همچنین با مروری بر بحران‌های داخلی و جهانی زمانه، از جمله جنگ‌های جهانی، تحولات مشروطه، به قدرت رسیدن رضاشاه و همچنین دخالت‌های خارجی در ایران، جایگاه آیت‌الله‌العظمی حائری به‌عنوان عالم صالح و سیاست‌مداری هوشمند برجسته می‌شود. ابتدا لازم است از برگزارکنندگان سلسله نشست‌های یکصدمین سالگرد بازتأسیس حوزه علمیه قم تشکر کنم. این برنامه‌ها، علاوه بر بزرگداشت این رویداد تاریخی، امید است به تداوم و گسترش مفاهیم ارزشمند آن کمک کند.

بسنده کرده و از بررسی دقیق شرایط زمانی و مکانی ایشان غافل می‌شویم.

واژه دوم: سیاست

کلمه سیاست امروز بار معنایی خاصی پیدا کرده است که نیاز به بازنگری دارد. این بازنگری، نه نوآوری جدید؛ بلکه برگرفته از فرهنگ و دین اسلام است. از دیدگاه اسلامی، سیاست به‌معنای اداره امور جامعه برای رسیدن به اهداف الهی است.

بنابراین، سیاست محدود به دولت‌داری یا حاکمیت رسمی نیست. حتی فردی که در خانه یا محیط شخصی خود مسئولیت اداره امور خانواده را به عهده دارد، شخصیتی سیاسی محسوب می‌شود. به‌همین دلیل، پیامبران نیز با وجود اینکه به قدرت ظاهری نرسیدند، همواره افراد سیاسی بوده و الگوی سیاست برای ما هستند.

این نگاه به سیاست نشان می‌دهد که:

- اثمه معصومین علیهم‌السلام همگی شخصیت‌های سیاسی بوده‌اند.
- علمای صالح نیز همواره در سیاست نقش‌آفرینی کرده‌اند. به‌عنوان نمونه، نمی‌توانیم بگوئیم شخصیت‌هایی چون شیخ مفید یا سیدمرتضی رحمته‌الله افراد سیاسی نبوده‌اند؛ بلکه آنان همواره در صحنه سیاست حضور داشته‌اند.

بنابراین، برای تحلیل صحیح شخصیت‌های بزرگان دینی و علما، باید به بازسازی شرایط تاریخی و بازنگری در معنای سیاست بپردازیم تا قضاوت‌های ما دقیق و منصفانه باشد.

● نقش علمای دینی در اداره جامعه و تحلیل دوران شیخ عبدالکریم حائری

تقیه در مکتب اهل بیت علیهم‌السلام؛ یک سیاست راهبردی

تقیه در مکتب اهل بیت علیهم‌السلام به‌عنوان یک سیاست راهبردی برای حفظ جامعه از خطرات مورد استفاده قرار می‌گیرد. برخلاف تصور عمومی که فکر می‌کنند، تقیه به‌معنای دوری از سیاست است، در حقیقت راه‌حلی برای مواجهه با مشکلات و برون‌رفت از بحران‌ها محسوب می‌شود.

بنابراین، می‌توان این سؤال را مطرح کرد که آیا عالم صالحی وجود دارد که غیرسیاسی باشد؟ پاسخ به این پرسش واضح است؛ هر عالمی که نقش انبیا و اوصیا علیهم‌السلام را ایفا می‌کند، به‌نوعی در سیاست دخیل است. عالم صالح هیچ‌گاه از تلاش برای اجرای احکام الهی دست برنمی‌دارد.

● نگاه یکپارچه به حوزه علمیه و نقش علمای سیاسی

تقسیم حوزه علمیه به جناح‌های مختلف سیاسی و غیرسیاسی اشتباه است. همه علمای دینی در طول تاریخ به دنبال اجرای احکام خداوند بوده‌اند؛ حتی اگر در مسائل جزئی و روش‌های اجرایی با یکدیگر اختلاف نظر داشته باشند. برخی ممکن است، امکانات و شرایط را برای اجرای احکام الهی

یکصدسالگی تأسیس حوزه علمیه قم، فرصتی است برای تأملی دوباره بر نقش برجسته و تأثیرگذار علمای دین در هدایت جامعه اسلامی و حفظ آموزه‌های دینی. آیت‌الله شیخ عبدالکریم حائری، به‌عنوان مؤسس حوزه علمیه قم، نه‌تنها در ساختاردهی و احیای نهادهای دینی آن دوره، نقشی حیاتی ایفا کرد؛ بلکه با دوران‌دیشی و درک عمیق از شرایط پیچیده داخلی و جهانی، توانست حوزه را از بحران‌های مختلف نجات دهد.

حجت‌الاسلام والمسلمین سعدی در سخنانی، با نگاهی عمیق به دوران زعامت آیت‌الله‌العظمی حائری رحمته‌الله، بر اهمیت شناخت صحیح وقایع تاریخی آن دوران و تحلیل جایگاه علمای دینی در مقابله با بحران‌های سیاسی و اجتماعی تأکید می‌کند. وی در این

● اهمیت شناخت وقایع دوران شیخ عبدالکریم حائری رحمته‌الله

موضوع زعامت آیت‌الله شیخ عبدالکریم حائری و بازسازی حوزه علمیه قم، از جمله مباحث مهمی است که باید با دقت به آن پرداخته شود. این دوران، از جنبه‌های مختلف دارای اهمیت است و باید با نگاه دقیق به شرایط زمانی و اجتماعی آن دوره تحلیل شود.

● موانع درک صحیح از شرایط تاریخی

فاصله زمانی و نگرش‌های خاص یا محدود گاه باعث می‌شود که قضاوت‌های نادرستی درباره علمای گذشته صورت گیرد. بدون شناخت درست از شرایط سیاسی و اجتماعی آن دوره، هرگونه قضاوت ممکن است، ناقص و ناعادلانه باشد و آثار مضر اجتماعی و علمی را به‌دنبال داشته باشد.

● ضرورت بازسازی و بررسی دقیق دوران زعامت آیت‌الله حائری

برای جلوگیری از شک و شبهه درباره موقعیت و عملکرد علمای برجسته، بازسازی و تحلیل دقیق صحنه تاریخی ضروری است. قضاوت درباره علمای بزرگ نباید بر اساس تصورات نادرست یا پیش‌داوری‌ها صورت گیرد؛ بلکه باید مبتنی بر واقعیت‌های تاریخی و شرایط زمانی باشد.

بنابراین تلاش برای بازسازی و بررسی منصفانه دوران آیت‌الله شیخ عبدالکریم حائری، به ما کمک می‌کند تا از قضاوت‌های نادرست جلوگیری کنیم و نقشی مثبت در حفظ و تداوم ارزش‌های حوزه علمیه قم ایفا کنیم.

● بررسی واژه‌های بازسازی و سیاست در تحلیل دوران شیخ عبدالکریم حائری

واژه اول: بازسازی

مقصود از بازسازی در این بحث، بازسازی صحنه تاریخی و شرایطی است که شخص مورد بررسی در آن زندگی کرده است. برای تحلیل هر شخصیت تاریخی، ضروری است که آن فرد را در شرایط زمانی و مکانی خود قرار دهیم.

این شرایط شامل مجموعه‌ای از عوامل همچون:

- محیط اجتماعی و سیاسی: فرد در یک جامعه، خانواده و ساختار سیاسی خاصی زندگی می‌کند.
- عوامل اقتصادی، دینی و فرهنگی: این عناصر نیز تأثیر مستقیم بر زندگی و شخصیت فرد دارند.
- بحران‌ها و فرصت‌های زمانی: اوضاع جهانی و شرایط خاص هر دوران بر تصمیمات و رفتارهای افراد مؤثر است.

بنابراین، بدون در نظر گرفتن این عوامل مؤثر، تحلیل یک شخصیت ناقص و نادرست خواهد بود. جای تأسف اینجاست که گاهی این نوع بازسازی در بررسی زندگی بزرگان دینی مثل امامان اهل بیت علیهم‌السلام نیز انجام نمی‌شود. برای مثال، زمانی که درباره امام موسی کاظم علیه‌السلام تحقیق می‌کنیم، تنها به نقل قول‌ها

مناسب بدانند و برخی دیگر شرایط را نامناسب تشخیص دهند؛ اما همه بر ضرورت اجرای این احکام اتفاق نظر دارند.

● دوران بحرانی شیخ عبدالکریم حائری؛ چالش‌های داخلی و خارجی

دوران شیخ عبدالکریم حائری رحمته‌الله از بحرانی‌ترین دوره‌های تاریخ ایران محسوب می‌شود. با اینکه فاصله زمانی میان ما و آن دوره باعث شده تا بسیاری از مشکلات آن زمان را به‌خوبی درک نکنیم؛ اما اوضاع پیچیده داخلی و خارجی در زمان ایشان بسیار جدی بوده است.

● شرایط جهانی در دوران شیخ عبدالکریم حائری رحمته‌الله

- جنگ جهانی اول که تأثیرات گسترده‌ای بر خاورمیانه داشت.
- تفکیک خلافت عثمانی که به تضعیف جهان اسلام منجر شد.
- جنگ جهانی دوم (۱۹۴۵–۱۹۳۹) و تغییرات گسترده جغرافیایی و سیاسی.
- توافق ساکس-پیکو (۱۹۱۷) که باعث تقسیم منطقه خاورمیانه بین قدرت‌های غربی شد.
- اعلامیه بالفور (۱۹۱۷) که زمینه‌ساز تشکیل دولت یهودی در فلسطین شد.
- اشغال عراق توسط انگلیس و قیام بیستم عراق که اثرات گسترده‌ای بر منطقه داشت.
- ظهور کمونیسم در سال ۱۹۱۷ و تأثیرات آن بر جهان.

این وقایع خارجی به‌شدت بر اوضاع داخلی ایران و به‌ویژه حوزه علمیه و تصمیمات شیخ عبدالکریم حائری تأثیر گذاشت؛ از این‌رو، نمی‌توان شیخ عبدالکریم را بدون در نظر گرفتن این عوامل بیرونی تحلیل کرد.

بنابراین دوران شیخ عبدالکریم حائری، دوران بحرانی‌ای بود که تحت تأثیر تحولات جهانی و مشکلات داخلی قرار داشت. شیخ عبدالکریم حائری، با اتخاذ رویکردی سیاسی و هوشمندانه، تلاش کرد تا از این شرایط سخت عبور کند و حوزه علمیه را حفظ نماید. علمای دینی همواره به‌عنوان سیاست‌گذاران واقعی جامعه اسلامی بوده‌اند و نقش آن‌ها در تاریخ غیرقابل انکار است.